

МІГРАЦІЙНІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Гаман Галина Володимирівна

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування,
Київський національний університет будівництва та архітектури*

World Economic Forum (WEF) у січні 2022 року назвали головні ризики для світу – це Covid-19, міграція та соціальна напруга. Зокрема, ризик зростання економічної міграції у світі визнали головним у 13 країнах, серед яких Україна. Проте у WEF вважають, що неузгодженість між зростанням міграційного тиску у країнах, з яких виїжджають громадяни та бар'єрів у країнах, до яких вони прямують, може сприяти напрузі на міжнародній арені. У найгіршому разі – спричинити гуманітарні кризи [1].

Після прибуття в інші країни мігранти стикаються з низкою перешкод для інтеграції, зокрема мовними бар'єрами, відсутністю соціальної підтримки, недоступність медичних послуг та адміністративними перешкодами. Іноді вони стикаються з труднощами у застосуванні своїх навичок у іншій державі, а також у певних випадках піддаються дискримінації.

Залучення мігрантів до країн ЄС має ключове значення для досягнення соціальної згуртованості та поживлення економік, які страждають від нестачі робочої сили. Ці проблеми можна вирішити шляхом залучення нових талантів, а також шляхом успішного залучення до ринку праці, який враховує навички та кваліфікацію мігрантів. Здатність утримувати таланти залежить від успішної інтеграції, заходів підтримки мігрантів з особливими потребами та визнання навичок і кваліфікації. Ось чому Європейська Комісія прийняла рекомендацію щодо визнання кваліфікованості громадян третіх країн у рамках Програми мобільності талантів (Talent Mobility scheme), ухваленої 15 листопада 2023 року.

У своєму Плані дій щодо інтеграції та інклюзії на 2021–2027 роки (Action Plan on Integration and Inclusion 2021–2027) Європейська комісія запропонувала конкретні дії для підтримки країн ЄС та інших відповідних зацікавлених сторін у їхніх зусиллях щодо інтеграції. ЄС надає фінансування, нарощує потенціал і підтримує важливі обміни з різними зацікавленими сторонами, оскільки для успіху інтеграції необхідний підхід із залученням багатьох зацікавлених сторін [2].

Одним з головних позитивних наслідків міжнародної міграції є інвестиційні надходження в економіку через фінансові трансферти мігрантів, які у певній мірі можуть компенсувати негативні ефекти «відтоку мізків» та інтенсивного потоку робочих кадрів. Грошові перекази мігрантів збільшують національний дохід країни і, як результат, відбувається підвищення не лише рівня життя населення, але й економічного розвитку за рахунок зростання обсягів споживання й інвестицій. Незважаючи на позитивні фінансово-інвестиційні ефекти міграції, у соціально-економічній сфері міграція породжує ризики, кумуляція яких призводить до психологічних, політичних, релігійних та системних загроз. Оскільки міграція не є екзогенною змінною, а невід'ємною частиною соціальних процесів та етапів розвитку країни, міграційні ризики щодо економічного розвитку не є однорідними. Наукова дискусія щодо міграційних ризиків та економічного розвитку склалася окремо від загальної теорії міграції. Оскільки міграційні ризики оцінюють диференціально як для суспільства загалом, так і для економічної системи, класичні теорії міграції не дають цілісного уявлення про ризикованість міграційних процесів і загроз, які виникають на різних етапах розвитку економіки тих країн, які є експортерами людських ресурсів [3, с. 113–114].

Загалом, міграційні процеси мають і позитивні ефекти на соціально-економічну систему країни (зменшення дисбалансів національного ринку праці (зниження рівня безробіття), збільшення інвестицій у сферу освіти, зниження бюджетного навантаження за рахунок виплат по безробіттю та інших бюджетних витрат (освіта, охорона здоров'я), зростання рівня добробуту/зниження рівня бідності населення за рахунок міграційних трансфертів, зростання внутрішнього споживчого попиту, капіталізація людського потенціалу (здобуття навичок, досвіду, підвищення кваліфікації та ін.)), а також ризики для демографічної ситуації в країні-донорі (зменшення чисельності населення, зокрема частки молоді, скорочення обсягів трудових ресурсів та висококваліфікованих фахівців), інноваційної сфери (поширення технологічного регресу, зниження інноваційної конкурентоспроможності), економічної системи (зменшення обсягів ВВП, можливе зростання інфляції).

В цілому ж авторське бачення поняття міграційні ризики трактується, як загроза недоотримання доходів або понесення збитків у результаті переміщення населення, ресурсів, бізнесу за межі регіону, країни у пошуку нових можливостей, реалізації, розвитку або просто життя. Міграційні ризики можна класифікувати по різному, зокрема основні види за ознаками ризиків та їх характеристика представлені в таблиці 1.

Класифікація міграційних ризиків

Ознака	Види ризиків	Коротка характеристика деяких видів
За терміном дії	Короткострокові, середньострокові, довгострокові	Короткострокові діють протягом певного часу, а довгострокові ризики проявляються протягом тривалого часу.
За масштабом впливу	Індивідуальні, колективні, місцеві, регіональні, національні, глобальні	Індивідуальні діють на одній особі, бізнесі, а глобальні на міжнародному ринку.
За причинами виникнення	Об'єктивні, суб'єктивні, змішані	Об'єктивні виражають негативну дію неконтрольованих випадкових подій, тоді як суб'єктивні носять незалежний характер.
За факторами виникнення	Соціальні, економічні, політичні, культурні, демографічні, релігійні, військові, природні явища	Соціальні стосуються питань зайнятості, безробіття, оплати праці, соціальної політики та ін., а демографічні пов'язані з народжуваністю, смертністю та ін.

Джерело: розроблено автором

Державна міграційна служба України розробила у 2015 році «Орієнтовний перелік можливих міграційних ризиків, що можуть призвести до негативних наслідків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах» [4], де міграційні ризики та їх показники поділені на:

– демографічний (ризик кількісного зменшення чисельності населення України, ризик погіршення складу чисельності населення України);

– внутрішня міграція (ризик посилення обсягів внутрішньої міграції населення з тимчасово окупованої території України та районів проведення АТО, ризик нерівномірного розподілу населення за регіонами);

– еміграція (ризик наявності соціально-економічних передумов еміграції населення, ризик збільшення потоків еміграції працездатної (активної) частини населення);

– імміграція (ризик наднормового (порівняно з попередніми періодами) збільшення потоків імміграції в Україну, ризик негативного впливу іммігрантів на внутрішню ситуацію в Україні);

– нелегальна міграція (ризик збільшення фактів незаконного проникнення іноземців та ОБГ на територію України, ризик використання мігрантами легальних каналів в'їзду в Україну з метою подальшого незаконного проникнення на території держав ЄС; ризик наявності та зростання фактів торгівлі людьми; ризик неконтрольованого переміщення в/через Україну мігрантів з країн ризикової

міграції; ризик неефективного контролю за перетинанням громадянами України, іноземцями та ОБГ державного кордону України (в Україну та з України));

– шукачі притулку (ризик зростання звернень громадян країн, у яких відбуваються дії, що перешкоджають нормальному проживанню людей, із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує захисту);

– трудова міграція (ризик необґрунтованого зростання обсягів трудової міграції в Україні, ризик збільшення потоків виїзду громадян України за кордон з метою працевлаштування, ризик негативного впливу трудових мігрантів на ринок праці в Україні).

Незважаючи на існуючі виклики спричинені війною, українці, бізнес, ринки поступово пристосовуються, а подальша виважена політика уряду щодо спрощення умов ведення бізнесу та успіхи ЗСУ, безперечно сприятимуть активнішому відновленню ділової активності, поверненню людей додому, відбудові економіки в цілому. Повернення мільйонів мігрантів потребуватиме роботи держави на багатьох напрямках: від безпеки до соціальної складової, а це потребуватиме великих зусиль та ресурсів, зокрема людських за умови безпеки, відновлення житла, створення нових робочих місць з гідною оплатою праці та відновлення соціальної інфраструктури [5, с. 38–39].

Список використаних джерел:

1. COVID-19, міграція та соціальна напруга: у Давосі назвали головні ризики для світу. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/11/681335/>

2. The integration of newcomers – Ministerial Conference organised by Flanders. *Directorate-General for Migration and Home Affairs*. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/integration-newcomers-ministerial-conference-organised-flanders-2024-02-15_en

3. Мульська О.П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Львів, 2022. 472 с.

4. Орієнтовний перелік можливих міграційних ризиків, що можуть призвести до негативних наслідків у сферах міграції та інших пов'язаних сферах у 2015 році. *Державна міграційна служба України*. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/doc/Perelik_2.pdf

5. Гаман Г.В. Вплив міграційних процесів на будівельну галузь України. *Modern Economics*. 2023. № 42(2023). С. 35–39. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-05)